

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

XVII. évfolyam 4. szám

Közgyűteményekben ingyenes

2014. október

Kilencvenéves Pesterzsébet

Kilenc évtized – három korszak

2014-ben ünnepeljük a Pesterzsébet név, illetve a városi státusz megszületésének 90. évfordulóját. A Galériában május 21-én megnyitott kiállításunk is e jubileum előtt kíván tisztelegni.

Erzsébetfalva utolsó éveiben közel 50 000 főnyi lakójával Magyarország legnagyobb és népesebb nagyközsége volt. 1923-ban Pester Géza esperes plébános és Balázs Adolf ügyvéd ve-

zetésével létrejött bizottság mozgalmat indított Erzsébetfalva várossá alakulásának ügyében, s kérvényt nyújtottak be az eljárásához. A képviselőtestület ezt pártolólag terjesztette fel a vármege törvényhatóságához, amely kedvezően fogadta a kérelmet, csakúgy, mint a belügyminisztérium.

Az 1923. október 27-én tartott rendkívüli közgyűlésen bizottságot küldtek ki az első *(Folytatása a 6. oldalon.)*

Fradi Múzeum

Legsikeresebb sportklubunk kiállítása

Augusztus 7-én nyitották meg a stadionban

A múzeum ötletét elsőként Nagy Béla vetette fel. 1969-ben, klubunk 70. születésnapja alkalmából rendezett egy kiállítást, majd 1985. december 3-án a labdarúgó-szakosztály megalakulásának 85. évfordulóján nyitotta meg a Fradi Futballmúzeumot. Ennek öröksége látható ma a Groupama Arénában, az Üllői úton.

Jelenlegi múzeumunk ideén augusztus 7-én nyitot-

ta meg kapuit a látogatók előtt. Kiállításunk célja, hogy a látogatók nemre, korra való tekintet nélkül megismerjék Magyarország legsikeresebb sportklubjának történetét. Szeretnénk elérni, hogy ne csak a Ferencváros szurkolói, szimpatizánsai látogassák múzeumunkat, hanem bárki az országból vagy akár külföldről. Ezért lehetővé tet-

(Folytatása a 6. oldalon.)

Gyűjtők és gyűtemények

Kamara-kiállítás sorozat a Kispesten

2003-ban a Kispesti Helytörténeti Gyűjteményünk a nyugat-európai kismúzeumok trendjéhez igazodva, tematikus gyűjteményét egy nagyobb volumenű, sajátosan rá jellemző profillal egészítette ki. Az addigi, a gyűjteményben szórványosan, és véletlenszerűen bekerült Gránit gyári kőedényekből és porcelánokból álló anyagát fejleszteni kezdte, azaz

tudatos gyűjtésbe és feldolgozásba kezdett. Ekkor találkoztunk először a gyűjtés nehézségeivel, de szenvedélyével is.

A muzeális intézmények, valamint a nagyközönség és a szakma által is közsímt mgyűjtők mellett, nagyon sokan rendelkeznek egészen különleges, tematikus gyűjteményekkel. Az évek során, míg tapasztalatot szereztünk,

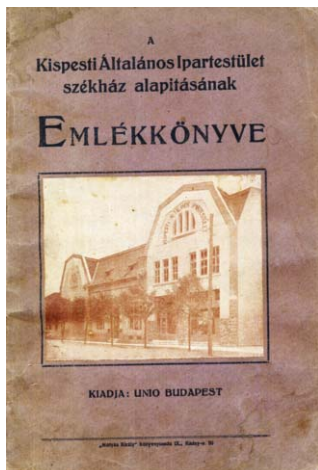

Körmöcbányai majolikák (1815–1947)

sok kérdés fogalmazódott meg bennünk. Belegondolni is félelmetes, hogy mennyi-

féle gyűjtemény létezik a gomboktól a sipkákig, a var-

(Folytatása a 7. oldalon.)

Az 1886-ban megalakult Általános Ipartestület, hosszú utat járt be, míg jelentőségéhez mérhető reprezentatív épületet birtokolhatott.

A megalakulás utáni időszakban még vendéglőkben gyűltek össze, majd önálló helyiségeket béreltek az Üllői út mentén. 1899-ben a testület rendelkezett már annyi anyagi erővel, hogy a Fő utca 6. szám alatt önálló épületet vásároljanak. Hivatalos helyiségük lassan szűknek bizonyult, ezért 1911-ben vetették fel egy új, nagyobb székház építésének tervét.

Nem kívántak messzebb költözni akkori székhelyüktől, így a Fő utcában dr. Nagy Károly – Kispeszt első orvosának – örököseitől szándékozták megvásárolni a Fő utca 20. szám alatti 300 négyszögöles telket. A vétel már majdnem nyélbe ütődött, amikor az eladó fel-emelte a 60 koronás négyszögönkénti árat 66 koronára. A testület így elállt vételi szándékától, és a Kisfaludy utca 10. szám alatt vásároltak új székházat, amelybe 1913. május 25-én költöztek be.

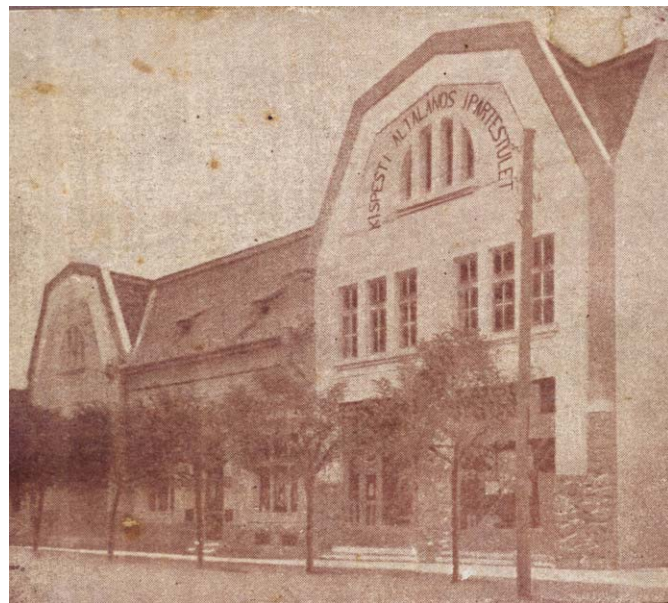
Az első világháború alatt egyre több terhet raktak az iparosok és elöljárók vállára. A hadbavonultak családtagjait segélyezték. A tehetősebb iparosok hadikölcsönöket jegyezték, és példamutatóan adakoztak a szegény iparosok és özvegyeik

segélyezésére. A háború ugyan megakasztotta a testület normális munkáját, mégsem mondtak le terveikről. Az ipartestületben az élet tovább haladt a maga útján, a Kisfaludy utcai székház, már ismételtelen túl kicsinek bizonyult, így végül mégis megvásárolták, a Fő utca 20. sz. alatti telket, most már 70 korona négyszögönkénti árért és a teljes vételárát 1915-ben a testület ki is fizette.

1924-ben a székház építése egyre sürgetőbb feladattá vált. A Kisfaludy utcai házat eladják, és az új épület alapkövetételének ünnepségére propaganda bizottságot állítanak fel. A tárgysorsjátékkal egybekötött ünnepélyes alapkövetétel, bevétele elmaradt a várttól. 1925-ben 200%-os pótdíjat vetnek ki a tagokra, hogy az építkezést mihamarabb befejezhessék. Kukla József a székházbizottság elnöke jelzi, hogy még 500 millió korona

hiányzik a befejezéshez. Szerződést kötnek tehát a még fel nem épült székház leendő vendéglőjének üze-

seges 500 millió koronát kölcsön alakjában” – írja Zsemlye Oszkár az ipartestületről szóló munkájában.

Az emlékkönyv első borítójának kinagyított felvétele (Fotók: Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény)

meltetésére Jurgovits Szevér budapesti lakossal. A szerződés értelmében a „bérlő hozza magával a berendezést és a befejezéshez szük-

Bár ez a szerződés megoldásnak tűnt, és már-már úgy látszott, hogy az építkezés minden zökkenő nélkül befejeződik, amikor is a leendő bérlő elállt a szerződéstől. A testületen belül az ellentétek rögtön fellángoltak, egyesek az elnök fejét követelték. Úgy nézett ki „mintha az egész testület egy szorongatott építési vállalat lett volna”. 1925. november 8-án aztán mégis felavatták a székházat, melyen a kormányzat képviselőjében az a Petrichevich-Horváth Emil báró vett részt, aki pártolólág kieszközte a székház állami támogatását.

Székházuk átadásának tiszteletére megjelentettek egy emlékkönyvet, amely mai napig legfőbb forrása az ipartestület akkori felállításának.

Az épület a mai napig Kispeszt Fő utcájának egyik legsebbebb épülete.

Siklós Zsuzsa

Kispeszt Fő utcájának díszje

A Kispesti Ipartestület székházának létrehozása

Konferencia a fővárosi levéltárban

Budapest hétköznapijai a nagy háború alatt

Az első világháború kirobbanásának 100. évfordulója alkalmából Budapest Főváros Levéltára több intézménnyel összefogva (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, HM Hadtörténeti Intézete és Múzeuma, Legenda Közművelődési Egyesület) Budapest Főváros Levéltárában szeptember 17-én tudományos konferenciát szervezett a hátsorság mindennapjaira koncentrálva. A fókuszban a főváros hétköznapijai álltak, a közelgő háború gondolatiságának a mindennapokba való begyűrűzése. A konferencia programja főként társadalom-, város- és hadtörténeti kérdéseket járt körbe, olyan eseményeket taglalva, amelyek a történeti kutatás során eddig csupán marginális jelentőséggel bírtak. A frontra induló katonák és a hátramaradó családok százezreinek összefonódó történetei, eddig még be nem mutatott mikrotörténeti adalékok szolgáltatták a konferencián elhangzó referátumok gerincét. (Forrás: www.bparchiv.hu)

Kassán, 1899-ben született Salkaházi Sára. Édesapja, Schalkház Lipót korán meghalt, édesanyja nevelte, aki igazgatósági tagként dolgozott tovább a kassai Schalkház Szállónál.

Sára Kassán tanítónői diplomát szerzett, és egy évig dolgozott is tanítónőként. Nem tett hűségesküvet a cseh uralomnak, el kellett hagynia a pályát. Könyvkötészetet tanult, húga kalapüzletében is dolgozott, lapokba írt, novellákat, tárcákat, életképeket közölt kisebbségbe került magyarokról, munkásokról és nyomorban élő munkanélküliekről.

Megismerkedett a Schlachta Margit alapította Szociális Nővérek Társasága kassai tagjaival. Szociális tanfolyamokat végzett, ellátogatott a

Ferencváros mártírja

Salkaházi Sára élete és halála

budapesti anyaházba – 1929-ben elfogadták jelentkezését noviciának. Különböző felvidéki városokban kintartó munkát végzett, a karitás vezetésén kívül heti huszonhat órában tanított, gyermekkonyhát, kegytárgyüzletet, szegényházat felügyelt, és szerkesztette a Katholikus nő című folyóiratot. Eszterházy Lujza grófnővel (Eszterházy János gróf hűgával) létrehozta a Katholikus Nőszövetséget.

1937-ben Budapestre költözött. 1941-től a Katholikus Dolgozó Leányok és Nők Szövetsége országos vezetője. Szerkesztette a mozgalom lapját, gyűléseket, lelkinapokat tartott, három év alatt öt új szegényotthont nyitott, összesen háromszáz férőhellyel, és Munkásnő Főiskolát épített. 1942-ben magyarosította (Salkaházi) német vezetéknevét – amikor sokan éppen ellenkezőleg cselekedtek. Árpád-házi Margit szenté avatását ünneplő rendezvénysorozat keretében 1944. március 19-én a mai Erkel

Színházban előadták Fény és illat című misztériumjátékát Szent Margitról. A szövetség ezt követő gyűlését betiltották, a német megszállás éve következett.

A Szociális Testvérek Schlachta Margit vezetésével kb. ezer zsidót bújtattak rendházaikban. Közülük majdnem százat Salkaházi

A mártírok emléktáblája a Szabadság hídi pesti hídfőjénél

Sára mentett meg, aki ekkor a ferencvárosi Bokréta utcában lévő munkásnőotthont, a Katolikus Nővédő Otthont vezette. Az egyik alkalmazott feljelentése nyomán 1944. december 27-én az elrejtett zsidók után kutató nyilasok

körbevették az otthont, négy bujkálót és Bernovits Vilma hitoktatót is őrizetbe vették. Sára nővér az akció végén érkezett meg a városból, de nem menekült el. Őt is magukkal vitték. Többé senki sem látta...

Salkaházi Sára halálának körülményei sokáig nem voltak ismertek. Húsz évvel később a zuglói nyilasper egyik vádlottja mondta el a bíróságnak, mi történt: A foglyokat este a Fővámház elé terelték, levetkőztették és a Duna partjára állították. Mielőtt a sortűz eldőrdült, egy alacsony, fekete hajú nő – Sára nővér – a kivégzők felé fordult, a szemükbe nézett, letérdelt, az égre nézett, és keresztet vetett.

Salkaházi Sárát 2006. szeptember 17-én a budapesti Bazilika előtti téren avatták boldoggá, tízezres tömeg előtt. Ez volt az első Magyarországon celebrált boldoggá (illetve szentté) avatás 1083 óta.

Az újpalotai katolikus templomot róla nevezték el, halálának 70. évfordulóján tisztelettel emlékezünk önfeláldozására.

Róbert Péter

Az eklektika építésze

Kallina Mór (1844–1913)

Fővárosunk máig meghatározó épületei a kiegyezés és az első világháború közötti évtizedek alatt születtek meg, többségükben eklektikus stílusban. E korszak egyik leg-többet foglalkoztatott, elismert építésze volt Kallina Mór, aki 69 éves korában halt meg, Budapesten.

Életéről és munkásságáról eddig önálló kötet nem jelent meg. Ezt a hiányt próbálja pótolni közvetlen lezármazottja, Aczélné Halász Magdolna valamint Virág-Eglesz Anna szerkesztésében egy magánkiadásban

megjelent tanulmánygyűjtemény (Kallina Mór, az eklektikus Budapest építésze).

Előszavát dr. Aczél Péter budavári főépítésznek, bevezetőjét Aczélné Halász Magdolnának köszönhetjük. Gyáni Gábor tanulmánya a tőle megszokott magas színvonalon ismerteti a korszak építészetét, akik nem csupán terveztek, de sok esetben a kivitelezést is irányították. Diplomamunkájának rövid változatát adta közre Virág-Eglesz Anna, a mester építészeti tevékenységének eredményeit bemutatva. Befeje-

Könyvbemutatója a Budai Vigadó dísztermében volt

zéseként Kallina Mór életéről, családjáról Aczélné Halász Magdolna számol be – a család tulajdonában lévő anyagokra is támaszkodva.

A puha kötésű, négy színnyomással, matt műnyomó

papírt alkalmazó közel 100 oldalas kiadvány nem csupán elegáns kivitellű, de forrás- és képjegyzéke által további kutatások kiindulópontjává is szolgálhat.

gt

Napraforgó utca

A 30-as évek kislakásos mintatelepe

Budapest budai oldalán a Pasaréti tértől északra mintegy 500 lépésre – az egykori Ördögárok szabályozott völgyében – egy kis területet jelölt ki a Fővárosi Közmunkák Tanácsa (elnöke Rakovszky Iván). A terület előkészítését a Fehér és Dános cég hajtotta végre.

Itt épültek fel 1931-től a kislakásos mintatelep házai. A Napraforgó utca és Napraforgó köz valamennyi épülete ma már műemlék és a teljes terület védettséget élvez. Ezért

megleppő számomra, amikor a Pasaréti út felől közeledünk, a bejárat felől egy óriási reklámtábla másra figyelmeztet...

A 20. század 30-as éveiben induló kertvárosi villaépítkezések minta házait kívánták létrehozni ezen a területen, 22 lakás több neves építész tervei alapján.

Előképe a, Stuttgart melletti hasonló lakótelep volt, amely az 1927. évi Deutscher Werkbunk Kiállításon szerepelt. Ennek tudományos feldolgozása és könyv-

ben való megjelenése minthaértékű – sajnos ezt nem követte a magyar kislakásos mintatelep ismertetője. E házak és a terület is az országos műemléki jegyzékben már szerepel – ideje lenne ezt a mulasztást bepótolnunk, ha erre van szándék és kiadó is.

A Napraforgó utca vonalára merőlegesen alakítottak ki egy kis térséget, a Napraforgó közt. A teresedés központjának pihenőparkjában kis oszlop emlékeztet a Fővárosi Közmunkák Tanácsára és az alkotó építészekre.

A műemlék-házak alkotóinak neve a házszámozás sorrendjében: 1. Vágó László, 2. Wälder Gyula, 3. Kaffka Péter, 4. Bierbauer Virgil, 5–6–8. Kozma Lajos, 7. Wellisch Andor, 9. Kertész K. Róbert, 10. Münnich Aladár, 11. Vágó László, 12. Quittner Ervin, 13. ifj. Masi-revich György, 14. ikerház – Hegedűs Ármin és Böhm, 15. Ligeti Pál és Molnár Farkas Henrik, 16. Tauszig Béla és Róth Zsigmond, 17. Ha-

Emlékkő a Napraforgó közben

Ház a Napraforgó utcában (Fotók: a szerző felvételei)

jós Alfréd, 18. Weichinger Károly, 19. Gerlóczy Gedeon, 20. Fischer József, 22. dr. Baráth Béla és Novák Ede.

A tervező építészek stílus szerinti besorolása mutatja, hogy a hagyományos elképzelésektől a legmodernebbig több változat készült. Mégis a kislakótelep egységes megépítésében olyan utca-képet eredményezett, ame-

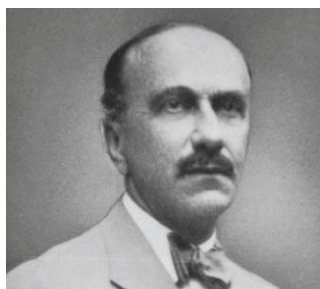
Napraforgó utcai szobrászati dísz

lyet az építészeti lépték és az egységes telek nagyságának tulajdoníthatunk.

Olyan építészek neve is található, akik a modern törekvésektől sokáig elzárkóztak. Egyes tervezők a Fővárosi Közmunkák Tanácsának tagjai közül kerültek ki (például: Walder Gyula, Kertész K. Róbert pedig miniszteri tanácsos volt). A modern európai szellemet képviselő természetesen itt alkothatták meg újító szándékkal házait. Végül együttműködésük kiváló eredményt és összhangot hozott létre.

Budapest II. kerületének történetében, 1931-ben a modern, új irányt meghatározó villaépítések egyik elindítója volt a Fővárosi Közmunkák Tanácsának programjaként a neves építészek által alkotott „telep”.

Vízzy László

Nagyrákóai és kelemenfalvi Rakovszky Iván 1885-ben, Budapesten született, 1951-ben kitelepítették, 1960-ban, Jászpátiiban halt meg. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa (FK.T.) elnöki tisztségét 1928-tól 1935-ig látta el.

Az elfeledett Rakovszky

A Napraforgó utcai fejlesztés támogatója

Az FK.T. kapcsán legtöbbször a kezdetekre és Podmaniczky Frigyesre, a „kockás báróra” emlékszik, akinek nevét szobor és tér őrzi a Lipótvárosban.

Az FK.T. elnökéként, Rakovszky kinevezésekor fő tennivalóit megfogalmazta, a világháborút követő nehézségek és nyomor felszámolásának programját, amelyben

„velünk van a székesfőváros vezetősége és a magyar kormány is...”.

„De a Székesfőváros nemcsak a pestieké, hanem az egész országé.” Gondolata Deák Ferenc eszméjével rokon, aki Budapest egyesítésekor megjegyezte, hogy a főváros kérdése nem municipális (azaz önkormányzati, helyi) ügy, hanem Magya-

rország ügye. A fővárosnak világvárossá fejlesztése, Budapest saját lehetőségein túlmenően csak a kormány segítségével lehetséges.

Ezért volt a mindenkori miniszterelnök – a főváros egyesítése előtt az 1870. évi X. törvénycikk alapján – a közmunkatanács elnöke. Míg a tényleges operatív munka az alelnökre, Podmaniczky Frigyesre hárult.

Ezt a feladatot látta el a válságból kilábaló főváros sikeres

▼ városrendezési akciói és terveit készítettetésével Rakovszky Iván, az FK.T. elnökeként. Ezek között az egyik jellemző és példaértékű akció a ma már műemléki védettségű épület-együttes, a Napraforgó utcai kislakásos mintatelep volt.

Neve Budapesten – a legtöbbünk számára ma már ismeretlen. Mégis, idézzük fel egykori emlékeit: a Rakovszky ház 1926-ban, a budai Attila körúton épült bérpalota volt, és nevét viselte (Rakovszky park) 1935–1937 között az új-li-

pótvárosi Szent István park egy része.

De hogy alakult Rakovszky élete addig? 1910 és 1935 között gyakorlatilag megszakítás nélkül országgyűlési képviselő. Az első világháború alatt a fronton szolgált, majd jelentős szerepe volt a csehek megszállta területen a felvidéki magyar pártok létrehozásában. 1922–1926 között a Bethlen kormány belügyminisztere, betegsége miatt erről lemond. Az FK.T. elnöki tisztségének elfogadásakor nyugdíjáról a Nemzeti Színház javára mond le. El-

nöksége alatt rendezték például a Margitszigetet (feltöltése, parkosítása, a nemzeti sportuszoda, csónakházak

létrehozása...). Emlékhelyét a Margitszigeten szeptember végén avatták fel.

V.L.

A Rakovszky-emlékhely avatása a Margitszigeten (Fotó: www.budapest.hu)

Az aranyérmes eke szülőhelye

160 éve alapította gyárát Vidats István

Apja szabómester volt. Vidats István (Kalocsa, 1802. december 19. – Budapest, 1883. június 17.) Pesten és Bécsben dolgozott, mint lakatos, emellett rajzot és géptant is tanult. 1825-től uradalmi gépész volt Bánátokmlóson.

Vidats István

Vidats 1842-ben Pestre költöztette lakatosműhelyét. 1845-ben a Kétnyúl (ma Lónyay) utca 8–10. szám alatt megnyílt ferencvárosi üzemében továbbfejlesztette a hochenheimi ekét, melynek eredményeként létrehozta a 19. századi Magyarországon általánosan elterjedt Vidats-ekét. Ezen újítása az 1846. évi Iparmű kiállításán az aranyérmet hozta meg számára.

Társult Röck Istvánnal, valamint bérelte a Schlick-féle ferencvárosi vasöntödét, míg üzemét lassanként mezőgazdasági gépgyárrá fejlesztette. 1854-ben megvette a Schlick-gyárat, és ekkor már 80–90 munkás dolgozott a keze alatt. 1854-ben Vidats Pest város tanácsától „gyár-

noki” engedélyt nyert, üzletmenetere olyan mértékű nagy felfutás volt jellemző, hogy 1850-ben 600, 1855-ben több mint 3500, 1857-ben pedig már 6000 db ekét is értékesített. A mezőgazdasági gépeken kívül élelmiszeripari gépeket is gyártott. Az 1850-es években több mint 100 munkást fog-

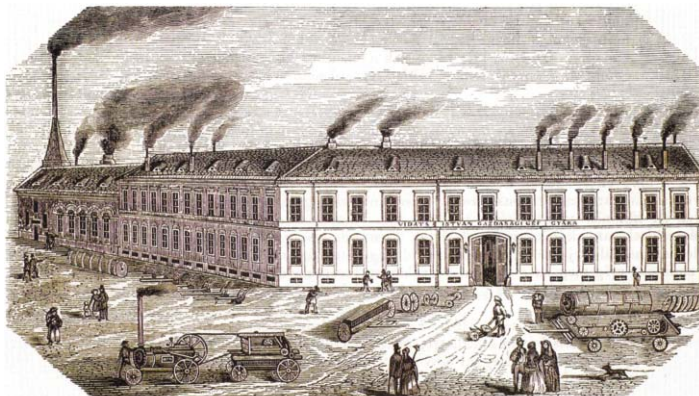
gyár termékeit a balkáni államokba és Oroszországba értékesítették. Az 1862. évi londoni világkiállításán korszerű ekét, rostát és szecskavágót vásárolt, melyet a saját termékeinek fejlesztéséhez kívánt felhasználni. Termékei között megtalálhatók voltak a szecskavágók, darálók, répvágók, rosták, vető- és cséplőgépek, mozdonyok, szénagyűjtők, kapálók, töltőgetők, morzsolók, téglá- és borprések, gőzkazánok, gőzgépek, valamint a gőz- és műmalmok is.

A gyár felfutásáról, Vidats sikereiről a kor egyik leg-

zára ezen minden oldalról növekedő hatalmas versenynek, Vidats István magyar gépgyára nem csak sértetlenül fenn tudja tartani régi jó hírnevét, hanem a kor haladása szerint készítményeinek folytonos tökélyére törekedve, üzletének mindig nagyobb kiterjedést és fontosságot szerezni képes. Azok a magas kémények oly vígan füstölögnek, s azok a műhelyek oly hangosak a munkások zajától, hogy öröme telhetik bennük még a gyári zajban született s felnőtt telivér angol gyárosnak is...”

Ez a kedvező helyzet azonban nem sokáig maradt fenn. Vidats egészségi állapota romlani kezdett, vállalkozása irányítását kénytelen volt három fiára bízni. Az 1869-es pénzválság, az egymás utáni rossz termésű évek, valamint az 1873-as gazdasági válság is hozzájárult ahhoz, hogy vállalata hanyatlani kezdjen, ráadásul legidősebb fia, János 1873-ban öngyilkos lett. A pesti gyár három év múlva tönkrement, ő maga pedig elszegényedve hunyt el. Remek elméleti szakember is volt, mezőgazdasági és gépészeti tárgyú cikkeit korabeli gazdasági szaklapok közzélték.

Winkelmayer Zoltán

Vidats István gépgyára Pesten.

Grafikák: Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

lalkoztatott, nemsokára pedig már Magyarország határain túl is voltak érdeklőségei: Craiovában 1862-ben gazdasági gépgyárat, öntödét és gőzmalmot alakított, ezen

népszerűbb közművelődési lapja, a Vasárnapi Újság is hírt adott 1859. február 27-én: „Valóban örülhet a hazai ipar minden barátja, midőn tapasztalja, hogy dac-

Fradi Múzeum

Legsikeresebb sportklubunk kiállítása

● folytatás az első oldalról

tük, hogy Magyarországon egyedülálló módon megfelelő technikai segítséggel különböző nyelveken (angol, olasz, német, spanyol, francia) a külföldiek számára is elérhető audioguide-ok vannak.

A múzeumban számos kupa és ereklye található. Belépéskor a látogató egyfajta idővonalon tekintheti meg klubunk történetét az alapítástól egészen napjainkig. Az idővonalba beépítve fali vitrinekben láthatók az adott korszakra jellemző tárgyak, ereklyék. Emellett, érdekesség gyanánt (szintén az idővonalba építve) tableteken interaktív képek láthatók az adott korszakokról. Természetesen más sportágak fradista sportolójának sikereiről is megemlékezünk, hiszen a Ferencváros nemcsak a futballról szól.

A túra következő állomása a retro öltözők folyosója, ahol nyolc öltözőszekrényben mutatjuk be a kezdetek-

től a ferencvárosi mezeket és felszereléseket. Érdekessége a térnek, hogy mindegyik öltözőszekrényben a korra jellemző és meghatározó felvételek szólnak (slágerek, rádióközvetítések).

A múzeumi túra harmadik állomása a retro lelátó, ahol a falelátós pálya hű másolata látható. Itt helyet foglalva, megpihelve televízió vagy akár kivetítőn élvezhetik látogatóink régi korok mérkőzés felvételeit. Ebben a térben látható még a lelátók emblemikus személyének, Zöllei Jánosnak (Kalap) gipsz szobra is.

Ezt követően a Kincsestárba érkezünk, ahol régi kupáink, ereklyéink láthatók, a teljesség igénye nélkül. Olyan kuriózumok vannak itt, mint például a Húsvéti félsereg, Kéry Károly bajnoki aranyérme 1949-ből. Legutóbbi szezón harmadik helyéért járó díjunk is ki van már állítva. Toldi Géza emlékdíj 1939-ből, valamint 1928-es KK márvány is látható itt. A BL szereplésünk-

nek, mint első magyar csapat, külön vitrinben állítottunk emléket.

Következő helyiségünk a tematikus terem, ahol december közepéig a Fradi olimpiai bajnokainak aranyérmeit mutatjuk be, szám szerint 15 darabot. Ez a terem lesz az évente 2-3 tematikus kiállításunk helyszíne is.

Utolsó helyiségünk a Szentély, ahol 3D hologram kivetítő „köszönti” a látogatót, korábbi bajnokaink ké-

peivel. Itt látható a teljesség igénye nélkül Albert Flórián Aranylabdája, Nyilasi Tibor Ezüstcipője, valamint az 1965-ben nyert VVK-serleg is. Érdekességként klubunk legnagyobb kupáját is kiállítottuk itt.

Múzeumunk hétfő kivételével minden nap sok szeretettel várja a látogatókat – péntektől vasárnapig szervezett tárlatvezetésben is lehet részük, stadiontúrával egybekötve.

Tobak Csaba

Hajrá Fradi

A Ferencvárosi Polgári Kör támogatásával a Bakáts téri mai Polgármesteri Hivatalban 1899. május 3-án, főként a tehetősebb német polgárság tagjai alapították meg a Ferencvárosi Torna Clubot. Alapító és máig legjelentősebb szakosztálya a labdarugó volt. 1903-ban csapatuk már megnyerte a magyar bajnokságot is. Üllői úti stadionjuk Budapest első nagyobb sportlétesítménye volt – 1911 februárjában adták át, majd 1924-ben átépítették, tovább bővítették. Befogadóképessége ekkor 40 ezer fő körüli. A régi lelátókat 1971-ben lebontották, az 1974-ben megnyitott „Üllői úti Stadion”-ba közel 30 ezren fértek el. A 90-es évek elején az állóhelyek felszámolása után 20 ezer fős alá csökkent a nézőtere – 2007 és 2013 között Albert Flórián Stadion volt a hivatalos neve. A 2013-ban lebontott régi stadion helyén épült új, mintegy 24 ezer fős nézőterű sportlétesítményt 2014. augusztus 10-én nyitották meg, Groupama Aréna néven. Jelenleg a Puskás Ferenc Stadion után országunk második legnagyobb stadionja.

Kilencvenéves Pesterzsébet

Kilenc évtized – három korszak

● folytatás az első oldalról

városi képviselőtestület legtöbb adófizető tagjai jegyzékének összeállítására, s elkészítették a választókerületek beosztását. Megállapították a városi működéshez feltétlenül szükséges állásokat is, amelyeket részben átminősítés, részben választás útján töltötték be. A polgármester-helyettes Nagy György István lett. Szintén ezen a közgyűlésen döntöttek a leendő város nevééről. A képviselőtestület úgy találta, hogy leginkább a Pesterzsébet név felel meg a

Budapest melletti fekvés jelzésére, továbbá az eredeti névadó Erzsébet királyné emlékének megőrzésére.

Az első városi képviselőtestület december 20-án ült össze, s ekkor választották polgármesterré dr. Illyi Chikán Bélát. Az alapos előkészületek után 1924. január 1-jén Pesterzsébet rendezett tanácsú város ügymenete hivatalosan is megkezdődött.

Kiállításunkon a kilenc évtizedet a 20. századi magyar történelem meghatározó fordulópontjai alapján bontottuk három szakaszra. Az első

1924-től, a városi lét kezdetétől 1945-ig, a második világháború végéig tart. A második, s egyben leghosszabb rész az 1989-ig eltelt több mint 40 évet öleli fel. Az utolsó, amelyben az elmúlt 25 év történései jelennek meg, napjainkkal zárul.

Főként a Pesterzsébeti Múzeum gyűjteményéből válogattunk: plakátokat és fényképeket, mindennapi használati eszközöket és az adott korra jellemző ruhadarabokat mutatunk be. A kiállítás létrehozása során magángyűjtők és lelkes lokálpatrióták tárgyaiból, műveiből is válogattunk.

„Házimozinkkal” remélhetőleg tovább árnyalhat-

juk a 90 év történetét, érzékelteve annak dinamizmusát, változatosságát. E célt szolgálja a képzőművészeti szakasz is, amelyben az egykori Pesterzsébet művész szemmel állandó kiállítást gondoltuk újra. Az évforduló alkalmából hirdettük meg gyermekrajz és online fotópályázatunkat, amelyre számos pályamű érkezett. Az eredményhirdetésre a kiállítás megnyitóján került sor.

Bízunk benne, hogy pest-erzsébeti képeskönyvünket fellapozva látogatóink örömmel időznek el egy-egy pillanatra, s a helyiek „erzsébeti-ségükre” büszkén távoznak.

Skaper Brigitta

1848-as forradalom ötvenedik évfordulója nagy lelkesedést váltott ki – írja a Budapestnek, a Függetlenségi 48-as Párt hivatalos lapjának 1898. március 16-i száma. Kiszepesen díszlövéssek, Te Deum, az előljárással méltató beszédei mellett a fátylós felvonuláson is éneklő dalárda és esti lakomák következtek.

„Varju Kálmán vendéglőjében társas vacsorával ülték meg a hazafias ünnepet. Beszédekkel mondtak Burger néptanító, SZURMAY SÁNDOR és Varju Kálmán.” Az elnök gyerekei ifj. Varju Kálmán és Margit szavaltak, gyűjtöttek a Soroksári Honvédmennyhely ápoltságainak. Közkívánatra énekelte Holbsz József plébános, majd a tagság is vidáman dalolt, táncolt.

Szurmay a szegedi alreál, a budapesti Ludovika tisztképzője, majd a bécsi Vezérkari Akadémia elvégzése után a Honvédelmi Minisztérium vezérkari főnöke, altábornagy. A szorgalmas és sokoldalú műveltségű katonapályája meredeken ívelt felfelé. A 4-es nagyváradi és a 20-as nagykanizsai honvéd gyalogezred parancsnoksága mellett lakhelyéhez is kötődött, Kiszepes képviselője is volt.

A Kiszepes-Szentlőrinci Híradó 1901-es januári számá-

Az Uzsoki-hágó védője

Szurmay Sándor (1860–1945)

ba alkalmi verset írt a kispesti vilamosról, mely az Üllői útról a fővárosba vitte utasait. Eggert utcai házukban szép hangú Blanka lányával, a wekerlei Úri bandában brácsázó Árpád fiával együtt készült a jótékony-sági rendezvényekre a hat zenélő, szavaló Varju gyerek. Kaptak a házi méhesből származó finom mézes süteményekből, s kíváncsian hallgatták Surmay bácsitól Petőfi Csataadalát, az életmentő katonaló történetét, aki az 1849-es szolnoki csatából önállóan hazatért a hátán félholtan csüngő gazdájával.

A mesék és az otthonról hozott halált megvető önfeláldozás szellemisége a két világháborúban valósággyá vált. Blanka első férje Szentkeresztessy Henrik ezredes légiflottánk egyik alapítója, a második férj gróf Stromm Marcell, szintén a kecskeméti altábornagy. (Az 1943-as voronyezsi vereség után – tisztársai közül egyedül – próbálta menteni katonáit

Szurmay Sándor, a 38. gyalogezred tábornoka

seregének feloszlatásával.) A négy harcoló Varju fiú közül Alajos és Sándor Szurmay 38-as kecskeméti gyalogezredében küzdött a keleti fronton.

A Korp Szurmay hadosztályparancsnoka véres, de eredményes csatákban

a hófödte Ung völgyben, a Keleti-Kárpátokba özönlő orosz tömegekkel szemben Przemysl eleste után is keményen tartotta az Uzsoki-hágót. A gorlicei áttörés sikerét megtörte az 1916-os Bruszilov offenzíva. A hiányos felszerelés – ruha, cipő, élelem, lőszer – és a tüzéségi fölény ellenére nagy áldozatokkal is helytállt, míg bécsi iskolatársai, Metz vezérőrnagy és Stocken altábornagy németjei feltöltötték seregének maradékát. A 38-asok legendás 4. századát vezető vakmerő Alajos a szétveréskor két tisztársával mentette meg zászlóaljának maradékát, máskor kézigránátjaikkal tíz rohamot vertek vissza, miközben több száz oroszot kaszált le lázas bete-

gen Sándor öccse géppuskáival. A háború után fotói, írásai az ezredtörténetben és emlékművekben örökítették meg a 38-asok zászlóaljának hősiességét, az áldozatok családjait segítő igyekezetét.

Szurmay sűrűn látogatta beosztottjait, meghallgatta a közkatonákat is. Tréfáival, megértésével jó hangulatot keltett, dicsérte a lelkiismeretes munkát. A 38-as gyalogezred pót százada három évig a bezárt Kiszepesi Színházat használta kaszárnyának. Ferenc József halálakor a lakossággal együtt tartották a gyászistentiszteletet.

1917-ben Károly király bárói címmel és uzsoki előnévvel tüntette ki Surmayt, honvédelmi minisztere lett a Tisza kormánynak, tisztségét az őszirózsás forradalomig megtartotta. 1919-ben háborús bűnösnek letartóztatták, Szentgotthárdra internálták. Horthytól vitézi címet az elsők között kapott. 1929-től nyugdíjasként elemző hadtörténeti munkákat írt hazánkról, Európáról. 1945-ben halt meg, a Kerepesi temetőben nyugszik. Több város díszpolgára, a XVI. kerületben fasor, Lőrincen utca, 2014. július 2-ától a budafoki Petőfi laktanya főbejáratánál emlékmű ad példát honvédő hősiességéről.

Gaál Vilma

Gyűjtők és gyűjtemények

Kamara-kiállítás sorozat a Kiszepesen

● folytatás az első oldalról

rótúktól a babaházakig. Vajon mi mindent gyűjthetnek az emberek, melyről még tudomásunk sincs. Mennyiféle-fajta tárgy van a világban, melynek gyűjtője lehet, s melynek tudatos, nagy gondval összeválogatott kollektója képes arra, hogy saját történetén keresztül, min-

tegy szűrőn át, leírja világunkat, személyes és egyetemes történetünket.

Most, több mint tíz évvel később, lehetőségünk nyílt egy kisebb terem felszabadításával, hogy nyomába eredjünk és bemutassunk gyűjtőket és gyűjteményeket, melyek talán kevésbé ismertek, ám annál különlegesebbek, érdekesebbek.

Első kiállításunk, Stoffel János körmöcbányai majolikáinak gyűjteménye. 1815-től, a gyár megalakulásától kísérhetjük nyomon a díszes kerámiák formai és díszítő motívumainak fejlődését, egészen az 1947-es (szlovákiai) államosításig, mintegy háromszáz kiállított tárgy segítségével. A magyar kerámia- és kőedénygyártás története néhány család öröklődő szakmai tudásán alapul. A Kossuch család, mely 1868-tól tulaj-

donosa a gyárnak, fontosnak tartotta, hogy gyermekeit vegyész-mérnöknek, vagy épp porcelán-festőnek taníttassa. Bárdoss Féltony Zoltán is e család tagja, aki vegyész-mérnöki képesítéssel, immár nem a családi vállalkozás keretein belül, hanem a Gránit gyár élén, igazgatóként vezette az üzemet az 1940-es években. Kamara-kiállításunk 2014. november elsejéig tekinthető meg.

Mohay Orsolya

Országúti ferences templom

1770-ben szentelték fel

A budai körút legforgalmasabb része a Margit híd és a Széll Kálmán tér között a Margit körúton keresztül visz, így a kerületi lakosság nagy része naponta, a régi Országúton haladva, a ferences atyák temploma előtt megy el. A közel két és fél évszázados templom Buda egyik leglátogatottabb szentélye.

A hajdani Országúton épült fel az Ágoston-rendiek temploma – a lelkipásztorkodással és szónoklással foglalkozó szerzetnek temploma eredetileg a mai Fő utcában volt, azt a törökök dzsámivá alakították, majd Buda felszabadulása után a kapucinus rend kapta meg. Az ágostonosoknak a budai várfalon kívül eső telket je-

vértanú és az első magyar király – tiszteletére.

Az ágostonosok azonban nem sokáig élvezhették munkájuk gyümölcsét, mert II. József feloszlatta a rendet, és a Vízivárosból a ferenceseket telepítette ide. Az ő templomukat és rendházukat – amelyet annak idején Assisi Szent Ferenc tiszteletére emeltek – a Szent Erzsébet apácáknak adta betegápolás céljára.

A mai ferences templom és kolostor több vonásában őrzi még az ágostonosok munkájának nyomát. Így például a templom homlokzatán a két toronytest falfülkéjében Szent Mónikának, Szent Ágoston édesanyjának és Torentinói Szent Miklós-

A Margit körúti ferences templom és rendház (Fotó: Neményi Márton)

a budai Szent Anna templomhoz. Belső terében a szentélyt a hajótól egy hangsúlyos diadalív választja el. A hajórészhez boltszakaszokkal mellékterek csatlakoznak, ahol kis kápolnákat, mellékoltárokat alakítottak ki. A régi főoltárkép és a Jótanács Anyja kegykép a má-

kép is, mely sokak szerint Maulbertsch műve volt.

Az oltárkép mellett a két hatalmas szobor két ferences szentet ábrázol, Marchiai Jakabot és Kapisztrán Jánost, fölötte pedig a Szentháromság-szoborcsoport látható. A szentély legutóbbi átalakítása során egyszerű formában – hogy ne legyen zavaró a barokk környezetben – elhelyezték a szembemiséző oltárt, és előtte egy sziklán a feszületet. A templomhajó három-három oltárfülkéjében a mellékoltárok képei közül kiemelkedik az Assisi Szent Ferenc greccioi csodáját bemutató Kontuly Béla oltárkép és Istókovits Kálmán Szent József halálát megörökítő festménye. A szép barokk szószék hangvetőjének csúcsán a Jó Pásztor áll, alatta a tízparancsolat kettős tábláját puttók veszik körül, a szószék mellvédjén Szent Ágoston életéből vett jelenetek domborművei ékeskednek.

A templom alatti kriptában, mely kívülről az északi oldalról közelíthető meg, régi polgárok és rendtagok csontjai várják a feltámadást. A templom déli és nyugati oldalához csatlakozik a rendház, amelynek Margit körúti részében kapott helyet a plébániahivatal, a hittanterem és a tanácsterem.

Székely Imre

Nagycsütrők a ferences templomban (Fotó: orszagutiferencesek.hu)

lőtték ki, ahol 1707-ben felépítették az első, kisméretű templomukat és kolostorukat. A mai országúti templom 1753-tól mintegy két évtized munkájával épült fel úgy, hogy a régi kis templomot körül építették, és csak az új templom hajójának elkészülte után, 1762-ben bontották le. A tervezést és kivitelezést a kor neves barokk építész, Nepauer Máté végezte. Az elkészült templomot 1770-ben szentelték fel a két Szent István – az első

nak, az ágostonosok népszerű szentjének alakja látható, a rendház bejárata fölött az Ágoston-rend címerének domborműve köszönt ránk. A templom egyik legértékesebb, Szent Ágostont ábrázoló oltárképe a déli oldal első fülkéjében látható, melynek festője a Maulbertsch-műhely köréhez tartozott.

A templom a kéttornyos homlokzatú hazai barokk építészetben előkelő helyet foglal el; külső megjelenésében sok tekintetben hasonlít

sodik világháborúban elpusztult, mindkettőt Márton Lajos festményeivel pótolták. A Szent István diakónus vértanúságát ábrázoló főoltárképen az Apostolok cselekedeteinek szövege elevenedik meg: „... haragra gyúltak és fogukat vicsorgatták ellene. Ő azonban a Szentlélekkel eltelve fölnézett az égre (...) Egy akarattal rárontottak (...) és megkövezték (...) egy Saul nevű ifjú lábához rakták le ruhájukat...” Ezt ábrázolta a régi mozgalmas

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye évtizedes gyakorlata kiállítási lehetőség nyújtása egy-egy kerületi közgyűjtemény számára. Szeptember

Megjött a levél

Rákosmentiek tárlata
a Budapest Gyűjteményben

17-én megnyitott tárlatuk az Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjteménynek tette lehetővé A megjött a levél... Rákosmenti emlékek az első világháborúból című anyaga XVII. kerületen kívüli, fővárosi szintű bemutatását.

A mai fővárosi kerület területén az első világháború idején három önálló település (Rákoscsaba, Rákoskeresztúr, Rákosliget) működött, melynek lakosai a húszas évek közepén állított

hősi emlékműveken rögzítették a háborúban hősi halált halt polgártársaik nevét.

A Budapest Gyűjtemény tárlóiban gazdag rákosmenti első világháborús anyaggal szembesülhetünk, mely részben az Erdős Renée Ház gyűjteményének részét képezi, részben rákosmenti kölcsönzöktől származik. Ezt a tárgyi anyagot a Budapest Gyűjtemény plakátgyűjteményéből válogatott első világháborús nagyalakú plakátok egészítik ki – érdemes ezekre rácsodálkozni.

A megnyitóra érkezőket Dippold Péter, a FSZEK Központi Könyvtárának igazgatója köszöntötte. Igazi érdekességre hívta fel a figyelmet a kiállítás bemutatásakor Ádám Ferenc, az Erdős Renée Ház vezetője, a tárlat kurátora: a könyvtár 6. emeletére – itt van a Budapest Gyűjtemény – felvezető

A nagy háború emlékei a tárlóban

csigalépcső korlátja mentén a rákosmentiek első világháborús képeslapjainak felnagyított másolatait lehet megtekinteni. Ez sokakat meglepetésként ért – majd mindenki lifttel jött fel. Lefelé menet aztán sokan gyalogoltak, megtekintve a színes képeslapok első és hátsó oldalait. Ez az új és eredeti „ötlet” a könyvtár más emeleteire látogatók figyelmét is felhívja a tárlatra.

G.T.

Képeslapok a csigalépcső korlátja felett

Legendás Hegyvidék

A Városkúttól az ÁVH-villáig

Öt évszázad emlékeit tárja elének a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjteményben június 25-én megnyitott Legendás Hegyvidék – 500 év Válogatás a XII. kerület múltjából (1470–1970) című kiállítás. A gyűjtemény két termében negyedszáz témát bemutató tárlatot Pokorni Zoltán polgármester és dr. Csorba László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója nyitotta meg.

Mátyás király városkútja, Kossuth zugligeti elfogatása, Jókai nyári lakja/présháza, a

fogaskerekű, a 19–20. század hegyvidéki írói és költői, a húszas évek svábhegyi autóversenyei, vagy a Rákosi diktatúra vezetőinek és az ÁVH-nak a „kisajátított” villái mind a hegyvidék múltjának részei, és itt most bemutatásra kerültek.

A falakon látható gazdag fotó és ismertető anyagot a múlt bőséges relikviáival, muzeális anyagokkal egészítették ki a tárlat kurátorai, amit részben – interaktív eszközökkel – kisfilmekben is

Bemutatták a Hegyvidék főbb emlékeit

megtekinthetnek az ide látogatók. Történeti múltjuk emlékeinek felidézésében – e tárlat felhasználásával – múzeumpedagógiai foglalkozá-

sokon a kerület óvodásai és iskolásai fognak részt venni, a felnőttek csoportos bejelentkezés esetén szakmai vezetéssel tekinthetik meg.

„Sodrában a szörnyű malomnak...”

Első világháborús kispesti családi iratok

A kötet címadó versrészlete Babits Mihály Húsvét előtt című verséből származik, mely az első világháború közepén, 1916-ban a Nyugat-ban jelent meg. A Gaál Károlyné Varju Vilma által válogatott családi forrásgyűjtemény alcíme már pontosít: Dr. Varju Sándor az I. világháborúról Napló, katonadalgyűjtések és családi levelezés.

A kötet előzménye, hogy összeállítója 2010-ben és 2013-ban a Néprajzi Múzeum pályázatára összeállította édesapjának, Varju Sándornak a család irattárában fellelt naplóit, levelezését, visszaemlékezéseit, amely kiegészült a család másik hadviselt tagja, dr. vitéz Varju Alajos iratanyagával, katonanépekkel, Kispest és az első világháború idejének a családi emlékezetben megőrzött anyagaival.

Ez a több mint 250 oldalas kiadvány jól mutatja, hogy a családi „emlékezet” rendszereken át megőrizte a tagjaival történeteket, maig hiteles képet nyújtva az adott korszak mikrotörténetéről, személy(ek)hez kapcsolható emlékeiről. A kötet jelentőségét fokozza, hogy nem egy átlagos családról van szó: Kispest község egyik alapítója volt Varju Kálmán, később polgármestere, majd díszpolgára, a könyv összeállítójának nagyapja, a közreadott iratanyagok szerzőinek apja.

A Varju család hét gyermeke közül négy fiú vett részt az első világháborúban, amelynek emlékei így nem véletlenül válhattak a család örökségévé. A legtöbb forrás dr. Varju Sándortól származik, aki káplárként kezdte, háborús tetteiért II. osztályú vitézségi ér-

met kapott, végül századparancsnoki beosztásban 1918 novemberében a Piavénél került fogságba. Később elvégzi a jogi egyetemet, Kispesten jelentős közéleti szerepet tölt be (Frontharcosok Szövetsége, MOVE), 1939-ben a kormányzópart Or-

szágos Nagytanácsának tagja, Kispest városi elnöke.

Dr. Varju Alajos önkéntesként vonult be, ezüst vitézségi éremmel, Bronz és Ezüst Signum Laudissal tüntették ki, főhadnagyként érte a háború vége. 1922-től 1945-ig Kispest város alkalmazottja – árvaszéki ügynök, tanácsnok, főjegyző majd polgármester-helyettes.

gábrriel

Gratulálunk

2014. augusztus 20-án a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtő Szakosztálya a hazai hagyományok és a jelenkori élő kultúra dokumentálására 2015. január 31-i beadási határidővel Tradíció III. címmel pályázatot hirdetett. Kiíró partnerei: Honismereti Szövetség, MTA, ELTE, SZTE, Hagyományok Háza, Magyar Kézművészetért Alapítvány, a Szentendrei Szabadtéri Múzeum. A 2013-ban kiírt Tradíció II. pályázata (első világháborús kiemelt téma) eredményhirdetését a Néprajzi Múzeumban, 2014. június 14-én tartották meg. A hús legkiválóbb pályamű alkotója között volt Gaál Károlyné, a Budapesti Honismereti Társaság tagja, aki a Néprajzi Múzeum 2012-es pályázatán Országos II. díjat kapott „Sodrában a szörnyű malomnak...” című, édesapjának, dr. Varju Sándor ügyvédnek hadinaplóját, leveleit, fényképeit közreadó írásáért ezt folytatta a 2014-es pályázatával. A „nagyon jó” minősítést a „rendkívüli precizitásért és a felbecsülhetetlen értékű információ gazdagságért” kapta.

Budapesti Históriaik

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriaik című előadást-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3-5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Október 1. (szerda) 17 óra

– Budapest első villamos vonalai

– Előadó: *Krizsán Sándor*,

az MMKM Közlekedési Múzeum gyűjteménykezelője

– Évforduló: 100 éve halt meg Lechner Ödön

– Előadó: *Vízy László*, nyugalmazott műemléki felügyelő

November 5. (szerda) 17 óra

– Az óbudai zsidóság története

– Előadó: *Viszket Zoltán* történész-muzeológus,

az Óbudai Múzeum tudományos titkára

– Évforduló: A 90 éves Pesterzsébet története

– Előadó: *Nagy Orbán*, helytörténész

December 3. (szerda) 17 óra

– Évforduló: 200 éve született Ganz Ábrahám

– Előadó: *Csibi Kinga*,

az MMKM Öntödei Múzeum muzeológusa

– Az óbudai Cella Trichora – ókeresztény kápolna

– Előadó: *Mesteri Csaba*, helytörténész

Miért nézzem meg a

www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrovidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a legfrissebb fővárosi helytörténeti bibliográfiát.

Csak ezekért!

1867-ben a Ferencvárosi Elöljáróság épülete a mai Ráday utca 33. szám alatt működött. A korabeli feljegyzések szerint a hivatalban 1 elöljáró, 4 esküdt és 1 jegyző dolgozott. 1881-ben az Elöljáróság a Ráday utca 48. alá költözött, személyi állománya a lakosság számának növekedésével gyarapodott; a közügyek intézését ezekben az években az elöljáró, 5 esküdt, a jegyző, a kezelőtiszt és az írnok végezték.

A Fővárosi Középítési Bizottság 1883. április 27-i ülésén fogadta el a főváros mérnöki hivatala által készített, „Bakáts téren építendő elöljárósági épület, paplakás és iskola” tervét. A benyújtott tervek szerint a kétemeletes épületegyüttes összköltségét 278 000 forintra, négyzetméterenként 135 forintra becsülték. Az eseményről tudósít az Építési Ipar korabeli száma, mely szerint: „A főváros a ferenc-

Ferencváros Polgármesteri Hivatala

130 éve épült, kerületi elöljáróság céljára

Az „elöljárósági épület, paplakás és iskola” elfogadott tervének homlokzati rajza

vetelei számára a második emeleten egy nagy terem körülbelül 100 négyszögméter területtel, mellékhelyiségekkel együtt, mely tehát kisebb bálak tartására is alkalmas lesz.”

Az építkezést Czigler Győző műegyetemi tanár tervei alapján 1884 tavaszán kezdték meg és ősszel már tető alatt volt az épület. Az épületegyüttes két részből áll: az 1858-ban emelt iskola régi épületéből és az új épület-

rendezésű, míg az új épületrészek többnyire két traktusból állnak. Az együttes megtervezésében fontos szerepet játszott a meglévő épület, ennek megtartása – bontások nélkül – elsődleges szempont volt. Ugyancsak alaposan megfontolta az építész a plébánia bejáratának helyét, mely a kompozíció szimmetriatengelyébe esik. Az 1879-ben elkészült Bakáts téri plébániatemplom alaprajza meghatározó volt, a templom egyik kapuja északra, a plébánia felé nyílik. Az új épület tervezésénél ügyeltek rá, hogy a plébánia bejárata egy vonalba essék a templomkapu tengelyével, ezzel is hangsúlyozva a két épület szoros összetartozását. Ezek után az elöljárósági épületrész kialakítása már szinte adottság volt: a bejáratát az iskola kapujával szimmetrikusan helyezték el és az ablakok kiosztásának is többé-kevésbé igazodnia kellett a meglévő iskolaépület ablaknyílásaihoz. Igazán egyedi megformálásra csak a plébánia esetében volt lehetőség.

A korabeli sajtó tanúsága szerint az elöljáróság nagytermét a polgárok bérbe vehették lakodalmakra, bálokra, gyűlésekre; az Esti Hírlapból még a bérleti díjakat is megtudhatjuk. A termet ingyen csak hatósági használatra, vagy jótékonyági célokra lehetett igénybe

venni. Bérbe adták a földszint néhány helyiségét is kávéház és vendéglő számára. 1896-ban a megnőtt ügyfélforgalom miatt ezekre a helyiségekre is szüksége volt az elöljáróságnak, ezért a bérleti szerződéseket felbontotta.

1891-ben alakult meg a Ferencvárosi Polgári Kör, mely az épületben kapott otthont. Kezdeményezésére 1899. május 3-án az elöljáróság épületében alakult meg a Ferencvárosi Torna Club. Helyhiány miatt az I. világháborút követően a polgári körnek is távoznia kellett az épületből.

1944-ben az épületet bombatalálat érte, a jobb oldali szárny – az iskola – két tanterem szélességben beszakadt. Minden bizonnyal ekkor sérültek meg a plébánia felett elhelyezkedő kupolák is. Az Elöljáróság egy részét ideiglenesen a Török Pál utcai Iparrajziskolába és a Kálvin téri Felsőbb Zeneiskola épületébe költöztették át.

Az újjáépítés után kisebb módosítások is történtek az épületen. 1945-ben a földszint Ráday utca felőli oldalát árkádostították. (A 80-as években az árkádokat lezárták). A tetőteret úgy építették be, ne befolyásolja károsan az épület külső megjelenését, ezért a Bakáts tér felőli homlokzaton a beépítés nem látható.

A Bakáts téri polgármesteri hivatal épülete az egyetlen olyan középület Budapesten, amely eredetileg is kerületi elöljáróság céljaira épült és több mint 130 éve folyamatosan ugyanabban az épületben látja el hivatali feladatait.

A nagyszabású épületegyüttes – habár a homlokzat néhány helyen csorbát szenvedett – ma is látványosan keretezi a Bakáts tér északi oldalát.

Gönczi Ambrus

A Bakáts téri polgármesteri hivatal napjainkban
(Képek: Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény)

városi templommal szemközt a Bakáts téren nagyobb szerű házat épít, melynek a Knézics- és Soroksári utca közt 117.0 m. főhomlokzata lesz; a díszes renaissance stílusban tartott kétemeletes épületben a közepén lesz a plébánia, jobbról az elöljáróság, balról az elemi és polgári iskola, - ezenkívül bolthelyiségek, kávéház és a polgárság összjöv-

részből, mely az elöljáróságot, a plébániát, az iskola Knézich utcai szárnyát és a régi iskolára épített második emeletet foglalja magába. Új hozzáépítés volt a régi iskola homlokzati architektúrája, mely külső megjelenését igyekszik az új épülethez igazítani. Az épületkomplexum alaprajzán is felismerhető ez a kettősség: a régi épület 3 traktusos, középfolyosós el-

Óbudai Múzeum és Könyvtár

Vezető: Népešsy Noémi,
tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Neogrády László

Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–17, Szo: 10–14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18, Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10–14, Cs: 14–18 óra.

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Beleznay Andor,
tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Osvai Katalin,
tel.: 06-30-644-9309,

cím: 1117 Bp., Erőmű u. 4.,
nyitva: Sze: 15–18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,
cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti gyűjteménye

Vezető: Kiss Emília, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs, Szo: 10–14,
Sze: 14–18 óra.

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény
(szakmai besorolás nélkül)

Vezető: Széman Richárd, tel: 401-0866,
cím: 1165 Bp., Veres Péter út 157.,
nyitva: H–Cs: 10–16 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
Nyitva: K–P: 14–18 óra, Szo: 10–14 óra.

Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény – Múzeumsarok

Vezető: Heilau Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
cím: 1183 Bp., Szent Lőrinc sétány 2.,
nyitva: K: 10–18, Sze–Szo: 14–18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián, tel.: 278-2747
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8–14.30, P: 14–18,
Szo: 9–13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: Garbóci László,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze–P: 14–18 óra.

Névadó ünnepséggel kezdte meg 15. évadát 2014. szeptember 2-án az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény a Budapest IV. kerület Berda József utca 48-ban. Alapítója, Neogrády László (1914–2003) nyugalmazott alezredes, történelem szakos középiskolai tanár, Újpest díszpolgára születésének 100. évfordulóját ünnepelte májusban a település. Ennek kapcsán indult a kezdeményezés, hogy Újpest múzeuma az alapítója iránti tiszteletből felvehesse nevét.

A család és az önkormányzat egyértelmű támogatásával született a döntés, hogy a nyári szünet után új névvel induljon a gyűjtemény éva-da. Az állandó kiállítás részeként kamara kiállítás mutatja be a névadó életének jelentősebb állomásait.

Hivatásos katonaként vett részt a II. világháborúban, fogságba esett, ahonnan felesége és az erdélyi csángók segítségével szabadult.

Névadó Újpesten

Alapítója nevét vette fel a helytörténeti gyűjtemény

Az új névtáblát Wintermantel Zsolt polgármester leplezte le

1949-ben tagja volt az 1848-as honvédzászlók viszaszerzésére alakult bizott-

ságnak, a Honvéd Levéltár és Múzeum parancsnokságát vezette.

1952-ben koncepció per következtében állását elvesztve, tanári képzettségével keresett és talált alkalmazást Újpesten a Megyeri úti Általános Iskolában. Nyugdíjazásáig ott dolgozott. 1955-ben itt hozta létre azt a helytörténeti szakkört, melynek anyaggyűjtő munkája vetette meg Újpest múzeuma alapjait. Az 1972 óta működési engedéllyel rendelkező intézményt Neogrády László 1996-ig vezette.

Az ünnepségen a család, Újpest önkormányzata és a helyi civil szervezetek képviselői, dr. Hollósi Antal sebészorvos – a gyűjtemény-alapító egykori diákja – méltató szavait hallgathatták meg, az intézmény homlokzatán Wintermantel Zsolt polgármester leplezte le az cégért. Neogrády Judit a család nevében mondott köszönetet az édesapjuk emlékéért méltó módon ápoló közösségnek.

(Szöllősy)

Színházak és színészek

Mozaikok Kispest művelődéstörténetéből

„Nemzetünket a művelt népek sorába!” – János, a Bódy család legidősebb fia így fogalmazta meg a községi képviselő testületben céljait. Feleségének, Szokolay Máriának Frigyes unokaöccsével és Ottó fiával együtt a három generáció élt-halt a színházért, önzetlenül segítette a 4500 lakosú Kispest kulturális fejlődését, sok színészi pálya indult innen.

Bódy János otthagya a Műegyetemet, színésznek állt, majd szüleinek Üllői és Árpád utca sarki vendéglőjének nagytermében rendezett színelőadásokat. Fűthető, emeletes épületté alakítva, 1894-ben saját, humoros – Kispesti próféta című – da-

rabjával, a Mezey Szintársulat közreműködésével avaták fel a Kispesti Színházat.

Tódult, tapsolt, vivátozott, virágokat dobált a közönség, támogatta a működést felülfizetéssel, jutalomjátékkal. 30 krajcár volt a jegy a székekre, 20 a kakasülőre, az állóhely 10 krajcár. Hat hetenként adtak új darabot az Ifjúsági Kör, a Jókai Önképzőkör és Bódy Műkedvelői.

A híres Miklóssy Társulat tíz évre szerződött, Shakespeare is színlapra került. 1900-tól a Munkáskör is szerepelt. A községben lakó Móricz Zsigmond Tasziló az aranyos című első darabját is itt mutatták be. 1903-ban a 200. éves Rákóczi évfor-

duló egész napos programja Szigligeti: II. Rákóczi Ferenc fogsága című alkotásával zárt. Húsz év alatt, a világháború kitöréséig 14 társulatot látott a színházkedvelő Szurmay Sándor altábornagy családjával, azután 38-as gyalogezredének kaszárnyája lett az épület 3 évre.

Bódy 1908-ban diplomázott, és a Főváros Térképészeti Osztályán mérnök lett, de a Kossuth-szobor, Ipartestület, Hattyúsziget strand, Kispest telekrendszere szívügye maradt.

A Türr István Szabadkőműves Páholy főmestereként segítette az iskola és egészségügyet, erdélyi menekülteket és szociálisan rászorultakat. Cikkeket írt a Régi jó Kispest-ről. 1929-es halálakor díszsírhelyet kapott a Báthori utcai temetőben.

A szép Bódy sírkápolna roskadozik már, megérdemelné a társadalmi rétegeket összefogó, közösségért dolgozó család, hogy irántuk való tiszteletből megmentésük az enyészettől.

A daliás termetű Szokolay Frigyes polgármesteri titkár, Lőrincen tűzoltó parancsnok,

de főleg a helyi hazafias műsorok szervezője. A veszprémi piaristák után Ódry Árpád felvette a Színművészeti Főiskolára, de a kötöttségek helyett amatőr színész lett. Helytörténeti gyűjteményünk őrzi a sok plakátot, színlapot működéséről. Akadémiai oklevéllel kitüntetett meseíró, dalszerző, kiváló zongorista és énekes előadó. Az 1930-as években Tünde Gyermekszínháza és Kispesti Népszínháza talpraesett, kultúra pártoló gyerekeket nevelt, és nívós szórakozást adott a lakosságnak Molnár polgármester köszönete szerint. Balogh Rózsa a kecskeméti Katona József Színház művésze lett.

A második világháború tönkretette a családot. A hamis népbírósági vád ugyan összeomlott, de B listázták. Szép, törekeny feleségének a Lágymányosi Dohánygyárban végzett nehéz fizikai munkája nélkül éhen halt volna a háromgyermekes család. Az átéltek korán sírba vitték az övéiért és a művészetekért élő, kispestiek által körülrajongott családapát.

Fiuk, Szokolay Ottó – Bódyék keresztfia, 1937-ben jött a világra a Kispesti Szülőotthonban – napjaink ismert színésze.

Gaál

Kispest néhai színháza

Budai cserkészek

A Budai cserkészek című kiadvány szerzője, Lengyel Zoltán a kommunista diktatúra idején felszámolt budai cserkészmozgalom aktív résztvevője, majd a rendszerváltoztatás után (1989) a Budai (I.) cserkészkerület kerületi Intézőbizottságának tagja (433. cserk. csap.), majd főtitkára, 1999-től kerületi elnöke volt. A „Budai (I.) cserkészkerület Buda és környéke csapatait foglalja magába Nyergesújfalutól a

Pilisen át Százhalombattáig.” Írásában a cserkészetről, a magyar cserkészetről 100 évről ad tájékoztatást.

A szerző könyvének legértékesebb részei a szemtanúként átéltek leírása – forrásértékű a budai cserkészetről 1945–1953 közötti történetének ismertetése, majd a rendszerváltoztatás utáni újjászervezés folyamata, az abban résztvevő személyek nevesítése, főbb rendezvényeik bemutatása (a 2000.

évi esztergomi Millenniumi emléktábor, a budai cserkészkerület 2005. évi nagytábora a somogyfajsi Hét malom völgyében, vagy a 2010. évi nagytábora Homokbödögén, a Bakonyban.

A Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria igazgatója, Balázs Attila a szerző életéről adott

A Budai Kerületi Nagytábor kiadványa

tájékoztatót: Hosszú évtizedek óta a Hegyvidék lakosa, a históriás sorozatban megjelent Mártonhegy című kiadvány szerzője. Orvosként dolgozott, helytörténeti sétákat vezetett, vetélkedőiken zsűritag volt, és ellátta az I. (Budai) cserkészkerület elnöki tisztségét.

g.t.

Szent László Kórház

120 éve, 1894. november 8-án nyílt meg

A múlt század utolsó harmadáig a pesti Szent Rókus kórház volt az egyetlen fővárosi közkórház. Kényszerűségből – különösen járványok idején – a fertőző betegeket bérházakban szállásolták el, ami az orvosi ellátást nagymértékben megnehezítette.

1869-ben a főváros tanácsa a katonai hatóságoktól megvásárolta a Markotányos utcai (ma Mihálkovicz utca) katonai raktárakat és kórházi célokra alakította át. Ezekben a barakkokban kezdte meg működését két belgyógyászati osztály, egy

A betegeket az apácák gondozták

sebészeti és egy idegosztály. A barakk-kórház azonban már az 1870-es években sem felelt meg a higiéniai követelményeknek.

Amikor 1885-ben az Üllői úti Szent István kórház megnyílt, a barakk-kórház felszabadult kórtermeit a fertőző beteg osztályok részére jelölték ki. Ez volt az első lépés a fertőző betegeket elkülönítésére.

Az 1890-es években a főváros hatósága új fertőző kórház létesítését határozta el. A fertőzőbetegek új kórházát a Szent István kórház mellett az egykori Pékerdőben tervezték felépíteni. A városmag egykori határát a korabeli vámhatár, a mai Fiumei út – Haller út vonala alkotta. A 19. század végén,

a 20. század elején az Üllői út mentén koncentrálódtak az egészségügyi intézmények. Ezen a területen fokozatosan kifelé bővülve kaptak helyet a klinikák, menhelyek, kórházak.

Ferencváros városrendezési szabályozása az 1890-es években nagyméretű, négy-szögletes tömböket jelölt ki a Haller úton kívüli területeken. Itt kezdték meg 1892-ben az új fertőző kórház építését a Gyáli út, Hétvezér utca, Lenkey utca, Vágóhid utca határolta tömbben. Káuser József műépítész tervei alapján un. pavilon-rendszerben épült fel a 16 épületből álló létesítmény. A pavilonok – hasonlóan a Szent István kórház elrendezéséhez – a telek hossztengegyére szimmetrikusan voltak elhelyezve. A Gyáli útra nyílt az egyemeletes igazgatósági épület, s mögötte helyezkedett el a

hosszú, nyitott folyosókkal összekötött nyolc betegpavilon, egy főzőkonyha és a jégverem. A telek végében állt a szimmetriatengellyel 45°-os szöget bezáró mosókonyha és halottas ház, közöttük három kisebb melléképület.

A két évig tartó építkezés 630 000 forintot emésztett fel. A székesfőváros közgyűlése által Szent László kórház névre keresztelt új kórház 1894. november 8-án nyílt meg. Egyidejűleg a tanács a régi Markotányos utcai barakk-kórház épületeit a tűzoltóság segítségével felgyújtatta, ugyanis csak így látták biztosítottnak a fertőzésmentességet. Az új Szent László kórház élére dr. Müller Kálmán kórházigazgatót

A háromszintes igazgatási épület (Archív fotók: Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény)

nevezték ki, s összesen 208 beteg ellátását tudták biztosítani.

Az épületegyüttes különleges értékét az adja, hogy a kisebb-nagyobb átalakítások ellenére megőrizte eredeti arculatát, egységességét, sőt rendeltetésében is változatlan maradt. A funkcionálisan jól megoldott épületegyüttes a pavilonos kórház-építés elveinek egyik legértékesebb példája. Részben ennek is köszönhető, hogy több mint száz év beavatkozásai sem tudták eltorzítani, vagy szétszabdalni. Téglá és vakolat architektúrája, az épületek szerkesztésmódja tipikusan a századforduló intézményépítészeti nyelvezetét, formavilágát mutatja.

A létesítmény legnagyobb épülete a háromszintes igazgatási épület volt. Utcára nyíló kapuja a te-

reppel egy szintben lévő alagsorba vezetett, ahol a felvétel után a betegeket a kocsiból hordágyra fektették, majd valamelyik betegpavilonba szállították. Gyalogosan, vagy kocsival csak itt, az igazgatási épület bejáratán lehetett a kórház területére bejutni. Az épület alagsorában a betegfelvételi osztály helyezkedett el, a

földszinten pedig igazgatósági irodák, gyógyszerár és hozzá kapcsolódó laboratóriumokkal, és a gondnoklakás. A betegeket akkoriban még apácák gondozták, ezért őket a kórház területén belül, ennek az épületnek az első emeletén szállásolták el. Hálószobáik mellett közös étkező, kápolna és fürdőszoba volt. De nemcsak az apácák laktak a kórházban, hanem az asszisztensek, orvosok és más dolgozók is. Ők szintén itt, az igazgatási épületben kaptak lakást, vagy szobát.

A Szent László eleinte a Rókus kórházhoz tartozott mint fiókkórház. 1917-ben a

Az új fertőző kórház pavilonrendszere

kórházat önállósították és élére dr. Gerlóczy Zsigmond kórházi főorvost nevezték ki.

A második világháború súlyos károkat okozott a kórház épületeiben; elsősorban a közeli rendező pályaudvart célzó bombázások alkalmával pusztultak el a Könyves Kálmán körút mellett fekvő pavilonok.

Gönczi

A Kálvin téri egyházközség kántora

Máté János emlékezete (1934–1998)

A Győr-Sopron megyei Táp községben született Máté János, 1934. június 6-án. Családjával 1942-ben költözött Rákospalotára, ahol élete végéig élt.

Zenei tanulmányait tízévesen kezdte egy magán zeneiskola hallgatójaként, amelyet 1949-ben a konzervatórium zongora, majd később orgona tanszakán folytatott. Ugyanitt kezdte a zeneszerzés tanulását, 1951-ben.

Budapesten a ferencvárosi Lónyay utcai Református Gimnáziumba járt közép-

kolába. Az érettségi vizsgát 1952 júniusában tette le, a református oktatási intézmény megszüntetése előtt. A Bartók Béla Szakiskola Szaktanárképző szakán 1952 és 1955 között tanult, amelynek elvégzése után, 1955-ben felvételt nyert a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola középiskolai énektanári és karvezetői szakára és az orgona művész-tanár képzésre. 1959-ben karvezetői és énektanári, 1960-ban orgonaművészi diplomát kapott.

Saját református gyülekezetében, a Rákospalota-Újvárosi Református Egyházközségben a zenei szolgálatot, már 14 évesen kezdte. Itt presbiteri tisztsége mellett, később is hűségesen végezte a rábizott kántori feladatokat. A rákospalotai szolgálat után, 1968-tól élete végéig a Budapest-Kálvin téri Református Egyházközség kántora volt.

Az 1960-as és 1970-es években általános iskolákban ének, matematika, és zongora tanárként tanított. A Budapesti Református Teológiai Akadémia (1993-tól Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara) hymnológiai tanszékének vezetője volt. A teológus hallgatókból megszervezte a Ráday kórust.

Több évtizeden át a Dunamelléki Református Egyházkerület orgonaszakértőjeként ellenőrizte az egyházkerület területén az orgona-felújításokat, és számos újonnan

épülő, vagy bővítendő orgona tervét készítette el. Tudományos zenetörténeti munkásságának középpontjában a genfi zsolttárok tanulmányozása állt, főleg Goudimel és Pascal de l' Estocart felolgozásai foglalkoztatták.

Élete során több száz orgonahangverseny felkérésnek tett eleget, számos szerzeményét mutatták be. Az utolsó hangversenyét 1998. január 25-én a Kálvin téri templomban adta.

Hatvannégy évesen, 1998. február 26-án hunyt el. Temetésén két püspök szolgált, és Máté Jánost több ezer fős tömeg kísérte utolsó földi útjára.

Millisits Máté

Hermann Ottó nyomában

A híres természettudós nevét viselő II. kerületi utcában május 20-án emléktáblát avattak Herman Ottó halálának 100. évfordulójára emlékezve. 1835-ben született Herman Ottó, a természettudós, politikus, újságíró, az utolsó magyar polihisztor száz éve, 1914-ben hunyt el. A megemlékezésen az MTA Növényvédelmi Intézetének igazgatója, dr. Kiss Levente Herman Ottónak a filoxéra magyarországi pusztítása ellen kifejtett tevékenységét méltatta. A II. kerületi Herman Ottó utca 2. számú ház falán elhelyezett emléktábla avató ünnepségén Láng Zsolt polgármester helyezte el elsőként koszorút, majd a Baár-Madas Református Általános Iskola és Gimnázium igazgatója, Tombor László, a Nemzeti Környezetügyi Intézet, a Buda-környéki Naturparkért Egyesület és a Reális Zöldek Klub egy-egy képviselője helyezte el az emlékezés koszorúit.

Emléktáblák a II. kerületben

Veli bejtől a ferences mártírokig

Egy városrész történeti múltjának többé-kevésbé megbízható mutatói a házaik falán elhelyezett emléktáblák. Fontosságukat már régen felismerték a település történeti emlékeit ápoló lokálpatrióták, és

Emléktáblák a második kerületben
A Budapesti Városvédelmi Egyesület II. kerületi csoportja

val) és újabbak kihelyezésével.

Ezért is jelentős a Budapesti Városvédő Egyesület által kiadott, és könyvesbolti forgalomban is elérhető Veli bejtől a ferences mártírokig című, Emléktáblák a II. kerületben alcímű kiadvány, amely a főváros egyik jelentős történeti múltját őrző területének, a II. kerületnek emléktábláit tette közzé.

A kötet címét részben a Lukács fürdő és a Komjádi uszoda közötti, egykori Császárfürdő legrégebbi részéről

ben alcímű kiadvány, amely a főváros egyik jelentős történeti múltját őrző területének, a II. kerületnek emléktábláit tette közzé.

az 1574-ben épített Veli bejtől kaptak – miután az Irgalmas Rend 2006-ban visszakapta a Császárfürdő területét, Közép-Európa legnagyobb törökfürdő medencéje műemléki rekonstrukcióját el tudták végezni. A második világháború és azt követő időszak Kárpát-medencei hét ferences mártírjának emlékét pedig a Tövis utcai templom bejáratánál látható emléktábla őrzi.

A kötetben megtaláljuk a kerület több mint 300 emléktáblájának megnevezését, szövegét, avatásának idejét, készítőjét – a jelentősebbeknél fotóját és a kevésbé is-

mertnek tartott személyek ismertetőjét. Különösen értékes részei kiadványuknak a kötet végén található mutatók: városrészek, címek, alkotók szerint.

Az elegáns kivitelű, négy színnyomású, műnyomó papírt alkalmazó kötet méltó kerete a II. kerület történeti múltját őrző emléktábláinak. Kiadványuk megjelenése – ahogy a bevezetőjében is olvashatjuk – elsősorban a kötet szerkesztését is felvállaló Czaga Viktória és a kerületi emléktáblák sorsát már régóta figyelő és nyilvántartó Székely Imre érdeme.

G.T.

Kékszalag hentesáruk mestere

Kiállítás a Ferencvárosban

A Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben a Kékszalag hentesáruk mestere - Brauch Ferenc és családi vállalkozása című kiállítást szeptember 5-én Saly Noémi muzeológus nyitotta meg.

1897 februárjában, amikor a Központi Vásárcsarnokot átadták a Ferencvárosban, az első bérlők közé tartozott

Brauch Ferenc, aki a főváros egyik legjelentősebb húsforgalmazójaként vált ismerté és méltán népszerűvé. De vajon honnan indult ez a maga nevében páratlan sikertörténet? Miért lett a Ferencváros a hentesek és mészáros mesterek kedvelt helyévé, és milyen állomásokon vezetett az útja annak az embernek, aki

Tárlatrészlet a megnyitó előtt...

a szakmája minden tudásával felvértezve egyéni vállalkozóként egy országos hírvagyazat tulajdonosává vált? Kiállításuk ezekre a kérdésekre is megpróbál választ találni. (A ferencvárosi Brauch család történetéről a Városunk 2013. júliusi számában Gönczi Ambrus adott részletes tájékoztatást – a szerk.) A Brauch család – és a ferencváro-

si húsipar – történetét az átfogóan dokumentált tablók mellett a Brauch család archív iratanyagai, fotói, emléktárgyai, a húsipar korabeli húsfeldolgozó eszközei jelenítik meg. A kiállított műtárgyak közül kiemelt értékű Brauch Károly Borromeausról készített olajfestmény (Hegedüs András, 1898) és Brauch Ferenc egészalakos bronzszobra (Kiss László, 1944).

...és utána

Ybl emlékek a földalattiban

Az Unger-háztól a Királyi Palotáig

A Budapesti Történeti Múzeum legtöbb ember által megtekintett kiállításai a Millenniumi Földalatti Vasút megállóiban felállított tablókhoz kapcsolhatók. Több évtized alatt számos város-történeti tárlatuk került így megvalósításra. Szeptember 25-én Csomós Miklós, Budapest főpolgármester-he-

lyettese nyitotta meg a fővárosi múzeumnak Az Unger-háztól a Királyi Palotáig Ybl Miklós (1814–1891) öröksége Budapest elnevezésű tárlatot.

A megállóban látható tablók lehetőség szerint kapcsolódnak a megálló közelében lévő, Ybl által tervezett épülethez. Több esetben már nem létező, épületről beszámolva bemutatják a helyén álló mai épületet.

Az ötven kétnyelvű (magyar-angol) tábló archív fotói a Kiscelli Múzeum Építészeti Gyűjteményéből és Fotótárából származik, a kiállítás kurátora Fehérvári Zoltán volt.

Az Opera megálló tablói

Az összetartozás jelképei

Országzászlót avattak Kispesten

Egykor több mint 700 országzászló hirdette a Trianon utáni hazai településeken az összetartozás gondolatát a „békeszerződés” utáni határainkon túl rekedt magyarsággal – mondta Kövér László, az Országgyűlés elnöke ünnepi beszédében augusztus 31-én, a kispesti Határ út, az Ady Endre út és a Pannónia út kereszteződésében felállított országzászló emlékmű avatásán. Az országzászló talapzata előtt elhelyezett fekete márványtáblán az alábbiakat olvashatjuk: „Kispest önkormányzata állíttatta 2014-ben. A történelmi Magyaror-

Cserkészek vonják fel a kispesti országzászló emlékmű lobogóját (Fotó: www.mno.hu)

szág vármegyéiből származó földereklék a Wekerlei Polgári Egyesület jóvoltából kerültek elhelyezésre.”

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság: 1043 Budapest, Berda József u. 48.,

tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu, bpht@upcmail.hu, internetes változat: www.bpht.hu.

Felelős szerkesztő: Gábor Tibor,

Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.

Postai előfizetési díja 480 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Kereskedelmi Igazgatóság, Hírlap Üzletága. Postacím: 1900 Budapest Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknel, valamint megrendelhető e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu és telefonon 06-80/444-444. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáiraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben/múzeumaiban és a Budapesti Historiák előadóestjein ingyenesen terjesztett. Budapest Főváros IX. kerület, Ferencváros, a II. kerület és a XIX. kerület, Kispeszt Önkormányzatai támogatásával készült lapunk. Nyomda: Kolofon Kft. • ISSN 1418-4273